

AZ „ORSZÁGOS HALÁSZATI EGYESÜLET” HIVATALOS KÖZLÖNYE

Mezjelenik minden hó 1-én és 15-én.

A FÖLDMIVELÉSÜGYI MAGYAR KIR. MINISTERIUM TÁMOGATÁSÁVAL

KIADJA: AZ „ORSZÁGOS HALÁSZATI EGYESÜLET” BUDAPESTEN,
IX., ker., Üllői-ut 25. sz. (Köztelek).

Az „Országos Halászati Egyesület” tagjai ingyen kapják.

SZERKESZTI: LANDGRAF JÁNOS, ORSZ. HALÁSZATI FELÜGYELŐ
Budapest, V., Vécsey-utca 5. sz.

Nem tagoknak előfizetési díj: Egész évre 6 K. Félévre 3 K.

A Balaton egységes hasznosításának eddigi eredményeiről.

Irta: Landgraf János.

Mint nyilvános számadásra kötelezett vállalat a Balaton halászati részvénytársaság évről-évre közzéteszi üzemi eredményeit feltüntető zárószámadatait. Lapunk nem mulasztotta el azokat olvasóival megösmertetni, sőt közérdekű vonatkozásaikban kellő kritikával is kísérni. Szerintünk a magyar tenger halászata erre annál méltóbb, mert itt érvényesült legelőbb az *egységes hasznosítás* s a mikor a bérlővállalat legutóbbi zárószámadataiban hét és fél évi sáfarkodásáról számol, illő, hogy újból is visszatérjünk e tárgyra és tényleges eredmények alapján tisztázzuk azt, vajjon az *egységes kezelés folytán mennyiben javultak az állapotok* a mult-hoz képest s a bérlő vállalatnak sikerült-e valóra váltani azokat a reményeket, a melyek érdekében megalkották?

De különben is idő- és alkalmoszerűvé teszi eme kérdések fölvetését két körülmény. Az egyik a balatonkultusz örvendetes emelkedésében áll, a melyiknél fogva a halászat iránti érdeklődés is szemlátomást növekedik. A másik abban áll, hogy a 25 évre alakult vállalat immár fennállása második harmadának küszöbéhez ért s eddigi tevékenysége, a míg bőven elegendő az egységes hasznosítás czélszerűségének kimutatására, addig másrészt nem multa idejét a javítás sem az esetre, ha az eredmények egyebet igazolnak.

Köztudomás szerint régebben a Balatont is úgy értékesítették, mint a legtöbb halasvíznél ma is szokás, hogy minden tulajdonos, tetszés szerinti nagyságú bérelti területre aprózva adta bérbé a maga vízterületét. E rendszer alapján a bérlők között természetesen olyan verseny fejlődött, a melyiknél fogva mindegyik az általános érdekek tökéletes mellőzésével igyekezett boldogulni. Hosszú évek keserű tapasztalata győzte meg a tulajdonosokat arról, hogy az értékesítésnek ez a módja egyenesen kizárja okszerű és modern halgazdaság meghonosításának lehetőségét, de kizárja a halállomány tudatos és tervszerű szaporítását és ezekkel

együtt a birtokosok jövedelmének óhajtott fokozását is. Így érlelődött meg a balatoni halászat egységes kezelésének és értékesítésének eszméje és hosszas vajudás után életre kelt a szóban forgó vállalat, olyan rendeltetéssel, hogy az helyes alapokra fektetett üzemével rövidesen fölvirágoztassa a Balaton pusztuló halászatát.

Tevékenységét 1900. január 1-én kezdte meg a bérlő vállalat. Első üzemévé 1901. június 30-án, azaz 18 hónapi munka után zárta; ettől fogva azonban egy-egy évi tartamuk voltak üzemévei. Legelső mérlege 79,447.54 K vesztességgel zárult, a mely deficitet a 240.000 K alaptőkével alakult vállalatot majdnem válságba döntötte. Szerencsére a következő években fordult a koczka. A második és a harmadik év folyamán az első év vesztességét sikerült elenyésztetni és a megcsonkult részvénytőkét visszaállítani, úgy hogy a negyedik (1903/4) üzletévben már 132.494.30 K, az ötödikben (1904/5) 74.431.78 K, a hatodikban (1905/6) 44.379.27 K, a hetedikben (1906/7) pedig 86.834.94 K nyereség fölött rendelkezhettek a részvényesek.

Am ezen összegekből, a jelzett sorrend szerint 20, 25, 15 és 25% osztalékot fizettek részvényenkint, egyidejűleg pedig tartalékalapra 17.537.10 K, rendkívüli tartalékalapra 56.476.45 korona, értékcsökkenési-alapra pedig 130.696.47 K-t fordítottak. A míg tehát a részvénytőkének 85%-át nyereség czímén kifizették, addig 204.710.02 K tőkét megtakarítottak.

Másról nem is szólva, ez a néhány adat fényes tanúságot tesz a vállalat anyagi virágzásáról, valamint arról, hogy a nagytőke a halászat terén is szépen gyümölcsöztesz. S mert az első üzletév kedvezőtlen eredménye sok embert elidegenített az üzlettől, utólagosan bebizonnyult, hogy azok jártak jól, a kik kitartottak. Am a részvények értékének nem remélt emelkedésében már is szép jutalmát látják bizalmuknak, pedig ez az érték, a mi nézetünk szerint még jelentékenyen fokozható, a gazdálkodás megfelelő fejlesztése által.

Részünkről a vállalat súlypontját a gazdasági feladatban keressük.

Hiszen, mint mindenféle gazdaságnál, ennél is az a

czél, hogy a termő területnek tudatos művelésével annak állandóan legjobb hasznát biztosítsuk; a jelen esetben tehát, a vízzel borított területnek járadékát emeljük és állandósítjuk.

A főnnforgó esetben a halzsákmány értéke adván a hozamot, magától értetődőleg ennek a mennyiségét és minőségét kell további vizsgálat tárgyává tennünk. Szerencsére a Balaton halászatának tulajdonosai-ból alakult törvényes szervezet: a „*Balaton halászati társulat*“ a bérlő társaság által vezetett pontos könyvelés alapján évről-évre kimutatja a fogott halmeny-nyiséget, mely adatok alapján az ide iktatott táblázatban mi is tájékoztathatjuk a t. olvasót az évi halzsákmányokról és azoknak fajták szerinti megoszlásáról, megjegyzésként, hogy az első 18 havi üzemnek csupán 12 óra

mányt, a javulást célzó új rendszer során csupán kétszer sikerült megközelíteni és pedig 1903/4-ben —13 q és 1904/5-ben +47 q különbözettel. A többi években jelentékenyen *kevesebb* volt a zsákmány és pedig 1902/3-ban 1779 q-val 1906/7-ben 1405 q-val.

Nyilvánvalólag *halapadásra* kell következtetnünk ezen adatokból, mely sajnálatos tény jelentőségét az is fokozza, hogy a minőség tekintetében sem látunk olyan javulást, melylyel amazt valamennyire ellensúlyozni lehetne. Mindamellett ez utóbbi irányban nem óhajtunk végleg állást foglalni, hanem bevárni a további tapasztalatokat. Egyelőre csak az bizonyos, az abnormálisnak jelzett évektől eltekintve, hogy 1902/3-ban 5·80% 1906/7-ben 4·30% javulással 1903/4-ben 3·35% és 1904/5-ben 3·80% apadás áll szemben.

É v	Silányabb fajok			Értékesebb fajok				Összesen	Silány és értékes fajok egymáshozí aránya	J e g y z e t
	Keszeg	Garda	Őn	Fogas-Süllő	Ponty	Harcsa	Csuka			
m é t e r m á z s a										
1900/1901	4500·72	3268·04	150·23	797·05	38·50	72·97	292·14	9120·08	87 0 : 13·0	
1901/1902	2834·55	1309·51	59·24	923·04	44·50	23·44	205·10	5399·38	77·9 : 22·1	abnorm. jeges halászat
1902/1903	4944·79	902·25	113·33	905·62	99·63	63·02	312·35	7340·99	81 2 : 18·8	
1903/1904	4981·57	3136·57	110·64	581·92	85·26	49·33	162·00	9107·29	90·35 : 9·65	
1904/1905	6215·33	1783·09	75·29	842·26	72·08	41·51	137·71	9167·27	90·80 : 9·20	
1905/1906	3531·82	1508·50	79·55	740·17	70·17	47·25	119·33	6096·79	83·98 : 16·02	abnorm. jeges halászat
1906/1907	5624·98	680·51	77·63	1001·84	66·59	50·83	213·10	7715·48	82·70 : 17·30	

eső részét mutatjuk ki. Továbbá összehasonlítás okáért egy rovatban a silányabb fajták: keszeg, garda és őn mennyiségét az értékesebb fajták: fogassüllő, ponty és harcsa összeségéhez mérten százalékos arányban is föl-tüntetjük.

Habár teljes tudatában vagyunk annak, hogy ezen számok nem oly értékűek, mint a lecsapolható halas-tavak évi hozamát jelzők, mégis, mert senki sem von-hatja kétségbe, hogy azok az összehasonlításra föltét-lenül alkalmasak, a mellett mert a nem kiszárítható tavaknál egyedül az évek során át gyűjtött fogási ered-mények adnak alapot a tó átlagos termésének meg-állapítására és a termelés irányának megítélésére, ezt kell alapul vennünk a Balatonnál is. Tehetjük ezt annál jogosabban, mert a halászat rendes menetét tekintve, a zsákmányt az időjárásen kívül más tényező alig befolyásolja. Az utóbbit illetőleg, főleg a téli halászat mikénti alakulására gondolunk. A Balaton-ban ugyanis jég alól fogják a halzsákmány zömét, kézenfekvő tehát, hogy kedvező és hosszantartó jeges halászat növeli a zsákmányt, míg ennek ellenkezője okvetlenül apasztja a fogási eredményeket. Rendszeren 5—6 hétig halásznak jég alatt, néha azonban egyáltalán nem, avagy csak igen rövid ideig van erre alkalom. Így az új korszakban 1901/2. és 1905/6. évek tele volt e tekintetben annyira kedvezőtlen, hogy azok adatait, mint abnormálisokat figyelembe nem vehetjük.

Az összehasonlításnál a legelső év eredményeit vesz-szük alapul, mint a régi kezelés után fönmaradt és az új rendszer kulturája által nem érintett készletből valót. Nos, ha ezen adatokat egybevetjük a következő évekből valókkal, nagyon is szembeötlik, hogy az általános *zsarolásnak* vallott kezelésből származott zsák-

A halfajokat illetőleg határozottan megállapítható, hogy a zsákmány túlnyomó részét a *silányfajták szol-gáltatják*. Köztük a keszeg és a garda vezetnek, míg az értékesebb fajták tömege messze azoké mögött marad, bizonyoságául annak, hogy a Balatonban termő természetes haltáplálék *gyengén* értékesül. A multhoz viszonyítva, a keszegnél, a fogassüllőnél és a pontynál némi javulás mutatkozik, a többieknél azonban *apadó irányzat* állapítható meg. Mivel a gardánál sajtáságos életmódja miatt a fogás inkább mint más halfajtánál „jószerencse“ dolga, továbbá pedig, mert a csukánál köztapasztalás szerint mindenütt észlelhető az évjáratok szerinti feltűnő ingadozás, ezekre szintén nem óhajtunk következtetéseket alapítani. Annál kevésbé szabad azon-ban az őnnél és a harcsánál jelentkező irányzat tanul-ságai elől kitérni. Hiszen az évről-évre észlelhető követ-kezetesség minden tenyésztő előtt kiáltóan hirdeti azt, hogy ezeknél az apadás oka a *hiányos fölujulásban* rejlik! Vagyis ezeknél már az a törzs pusztul, mely a fölujulás érdekében multhatatlanul fönntartandó volna!

Csupán egyetlen vigasztaló tanulsága van a táblázat-nak és pedig a gazdaságilag első helyen álló fogas-süllőnél és a pontynál mutató az a javulás, mely ezen halak mesterséges szaporításának következménye. A fogassüllőt illetőleg csupán egyszer maradt az ered-mény az első évi mögött, egyébként fölözte azt és a mult üzleti évben már 205 q-ra emelkedett a javulás. A ponty-nál 1902/3-ban kulminált a zsákmány, attól fogva némileg apad ugyan, de még mindig kétszeresét teszi annak, a mit az első évben fogtak. Főleg azért érde-mel ez említést, mert mint alább látni fogjuk, a hala-sítás 1900/901. évben volt legintenzívebb s az 1902/3. évi eredményt éppen ennek lehet betudni. Azután a

halasítás csökkent és vele együtt a zsákmány is hanyatlott.

Az új rendszerben a tulajdonosok a Balaton jövőjét a pontyra és a süllőre fektették. Kiindulva abból a biológiai tényből, hogy a ponty kizárólag a parti faunából táplálkozik s e végből a vizek sekélyes részeit lakja, míg a süllő a 2 m. és ennél mélyebb vizekben él, következőképpen eme halak egymás mellett, hátrány nélkül nemcsak tenyészíthetők, de sőt a partok mentén elterülő hatalmas kiterjedésű lankás részek kihasználása végett egyenesen *tenyésztendők*: a bérlőtől a Balatonnak eme halfajokkal leendő rendszeres halasítást követelték és a bérszerződésben idevágólag megfelelő feltételekről gondoskodtak.

Nevezetesen kötelezte magát bérlő, a bérbelépéstől kezdve 20 éven át évenként legalább 20 millió, azontúl öt éven át 30 millió süllőikrát, továbbá az első 3 évben évenként 1 millió, azontúl pedig évenként 3 millió darab 3—5 cm. hosszúságú pontyivadékot a bérbeadó társulat ellenőrzése mellett a Balatonba kihelyezni. Noha ezen rendelkezés erejének fokozására a szerződés még azt is kimondja, hogy a mennyiben bérlő elmulasztaná kötelezettségének megfelelni, a bérbeadónak jogában áll a hiányzó számú halivadékot és ikrát a bérlő óvadékából bármilyen áron megszerezni és pótolni: váratlan és elháríthatlan akadályok hamarosan rést ütöttek ezen. Nevezetesen a bérlővállalat, minden igyekezte ellenére sem tudott pontyivadék termelésére alkalmas területet kapni, a miért aztán eme szükségletét idegen tőgazdaságokból kellett fedeznie. Mivel azonban ilyen mennyiségű halivadék megszerzése még ma sem könnyű, elképzelhető, mennyi akadálylyal járt az akkoriban. Pedig a szorosan vett technikai nehézségeket még pénzügyek is fokozták, annyiban, hogy mint jeleztük, a vállalat fennállásának első éveiben oly válságos pénzügyi viszonyok között volt, hogy a jelzett szerződési pont szó szerinti végrehajtása egyenesen csődbe juttatta volna. Mivel legkevésbé a szebb jövőt óhajtó tulajdonosoknak állott ez érdekében, elvégre is bele kellett nyugodniok a bérlővállalat oly irányú ajánlatába, a mely szerint 1903-tól 1907-ig terjedő ciklusban, a bérlővállalat a rá nézve sokkal olcsóbb süllőszaporítást szorgalmazza, míg a pontyot illetőleg csupán a fajnemesítésre szorítkozik. Az evégből kötött pótszerződés értelmében a bérlő Siófokon süllőikratermelő-telep felállítására és üzemeltetésére s az ott termelendő anyagból 50 millió darab petének, azonfelül 12 q átlag félkilós darabsúlyú nemes fajta kétéves pontynak a Balatonba való kihelyezésére vállalt kötelezettséget.

Az így módosult halasítás lerovásában a Balatonba került eddig a tulajdonos társulat jelentései szerint 1900 és részben 1901. év folyamán 818.650 drb éves pontyivadék, továbbá 9600 drb (48 q) kétéves ponty, 30.000 drb vegyes korú törpe-harcsa (1906. évi pontyilletményt kísérletképpen a bérbeadó társulat hozzájárulásával ezzel helyettesítették) és mintegy 380 millió süllőikra. Ezekhez számítható még az állam által 1905. év folyamán adott ca. 10.000 drb egy és kétéves törpeharcsa, és 1906. év őszén szabadjára eresztett ca. 360.000 drb. éves pontyivadék.

Ezen adatokat értékelendő megemlítjük, hogy a Balaton egy holdjára az eddigi népesítésből 3550 drb. megtermékenyített fogassüllőikra, 11 drb. egynyaras és 0.1 drb. kétynyaras pontyivadék, végül 0.4 drb. törpeharcsa jutott, a mi annyit mond, hogy egy holdat évenként átlagban 500 drb ikrával, másfél darab éves pontyval, aztán minden 77 holdat 1—1 drb kétynyaras

pontyval és végül minden 18 holdat 1—1 drb törpeharcsával gazdagítottak. Megemlítve még azt is, hogy a süllőikrákat magából a Balatonból gyűjtik és csupán a költés alatt gondozzák, tehát a természetes szaporodáshoz mérten csakis a gondozás által elérhető siker jelent valamelyes nyereséget: *bizonyára mindenki egyetért velünk abban, hogy a halasítás eddigi mértéke jóval is gyengébb forrása az óhajtott halbőségnek, semhogy attól a Balaton százezer holdnyi kiterjedésű medenczéje valaha is megtelhetne!*

Míg az új rendszer első évében 8.4 kg. volt a holdankinti zsákmány, addig azóta fokozatosan 7.4 kg. csökkent, jeléül és szomorú bizonyosságnak annak, hogy a *Balaton halkincse az egységes hasznosítás során nem csak nem szaporodik, de pusztul, legjobb esetben stagnál!* És bár a bérlő vállalat, a mint azt fentebb kimutattuk anyagilag virul, a most említett tényekből kivehetőleg sikereit nem a termelésben elért javulásnak köszönheti, hanem csak az értékesítés kedvezőbb alakulásának. Nem kételkedünk, üzletileg ez is lehet kielégítő, de nem fogadható el ilyenül általános gazdasági érdekek szempontjából, a mikor a Balaton mai haltermése jóval alatta áll a tó teljesítő képességének.

Ime ez a mai helyzet képe. Azt eszmecsere tárgyává tenni annál okadatoltabb, mert a jelenlegi kezelés a hanyatlásnak gátat vetni nem tudott, sőt általa egyenesen fenyegetve látjuk egy olyan természeti kincsünket, a mely helyes eljárás mellett nemzeti jólétünk kútforrásává lenni hivatott.

Röviddel ezelőtt ugyanis, a bérlő vállalat arra kérte a tulajdonos társulatot, járuljon a halasítás tárgyában kötött s a folyó év végével lejáró pótszerződésnek a bérlet egész tartamára leendő kiterjesztéséhez, avval a módosítással, hogy a 12 q kétéves pontyivadék további 10 millióm süllőikrával legyen helyettesíthető. Más szóval a vállalat a pontyval való halasítást meg akarja szüntetni s csupán a gyűjtött süllőikrák költésével akar halasítani.

Tárgyilagosa akarván maradni, nem terjeszkedünk ki ezen ajánlat érdem szerinti méltatására; de már abbéli meggyőződésünket még sem hallgathatjuk el, hogy evvel a vállalat saját magánérdekét ugyancsak szembe állítja a közérdekkel. Nézetünk szerint, hazai közvizeinknél kínálózó példák alapul vételével, a képzelhető legszerényebb mérték alkalmazásával legalább 18 kg.-ra tehető a Balaton halhúshozama holdankint. A mai 7.4 kg.-nyi hozam mellett ez azt jelenti, hogy több mint 10,000 q hal hiányzik még a Balaton teljes terméséből. Ezt a nagy vagyont kitermelni és azzal együtt százezer holdnyi területet értékben fokozni, bizonyára országos érdek!

Nem szorul bizonyításra, hogy ez olyan gazdasági feladat, melynél a termelés munkájának helyes végrehajtásában rejlik a siker titka.

A fogási eredményekre vonatkozó számadatok alapján föltétlenül bizonyos, hogy jelenleg a silány fajták, köztük főleg a keszegfélék vannak a Balatonban túlsúlyban. Nos a keszeg uralma, halgazdaságilag az illető víz züllését jelenti. Az a halgazda, a kinek vizében ez a silány halfaj van túlsúlyban, egy nívón áll azzal a mezőgazdával, ki földjén kalász helyett dudvát és gyomot arat.

Tudnunk kell ugyanis, hogy a keszeget 16—20 K áron fizetik mázsánként, vagyis valamennyi hal közt leggyengébben, tehát általa legrosszabbul értékesíti a halgazda a vizében termő természetes haltáplálékot. Rá nézve tehát egyenesen szükséges a keszeget lehető-

ségig gyéríteni és tömeges termelésre alkalmas értékesebb halfajjal helyettesíteni. Ám a gyakorlat régesrégén megmutatta, hogy erre leginkább alkalmas a ponty s a haltenyésztők kivétel nélkül egyetértének abban, hogy lankás és tehát jól átmelegő tavakban úgy a táplálék kihasználása, mint a hal tömeges szaporíthatása tekintetében a pontyval egyetlen halfaj sem versenyezhet. A mellett a piacon keresett cikks 110—150 K áron kel évek óta, vagyis legalább 7—8-szor jobban értékesíti a haltáplálékot, mint a keszeg.

Önkényt folyik ebből, hogy halgazdaságilag ezt a célt kell követnünk a Balatonnál is s érdekében legelső sorban a haltermelés intenzívitása állítandó sorompóba. Hiszen hivatása magaslatán álló tenyésztő ma sehol sem éri be a természetes szaporodás keretében mozgó termeléssel, hanem mindazokat a módokat és eszközöket érvényesíteni igyekszik, melyeket a tudás és a technika nyújt a gazdának. Elvégre, a ki aratni akar, annak mindenekelőtt vetni kell a halsgazdaságban is. E tétel helytállóságát mutatja a süllőnél tapasztalható 205 q. szaporodás is. Hogy a pontynál a halasítás hatása nem eléggé mutatkozik, annak, mint kifejtettük, a halanyag elégtelensége és a kihelyezésnél elkövetett szarvashibák adják érthető magyarázatát.

Főbb jeleztük a ponty és a süllő életmódja közötti különbséget. Abból, hogy az egyik a mély részeken, a másik ellenben a lankás partokon találja életfeltételeit, mindenkire nézve érthető, hogy egyiket a másikkal a gazdaságban helyettesíteni nem lehet. De nem szabad ezt tenni azért sem, mert csupán fogassüllőre, mint főhalra alapított hasznosításnál, egy esetleges epidemia évek hosszú sorára tönkre tehetné a Balaton halászatának jövedelmezőségét.

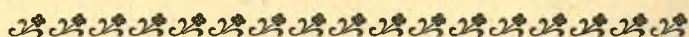
Az uralkodó rákvész szomorú következményeiből megtanulhattuk, hogy a vizek lakói sem mentek járványos betegségektől, hogy tehát ellenük védekezni indokolt. Mivel a tudomány és a gyakorlat azt igazolja, hogy az e féle járványok egyazon időben egyazon családhoz tartozó fajták közül szedik áldozataikat, az ebből eredhető veszedelem annál kisebb, minél többféle, egymással nem rokonfajta főhalat tenyésztünk. A pontynak rendszeres tenyésztése azért is kívánatos tehát, mert természetrajzilag a süllővel nem áll rokonságban s így általa a termelés biztonságát is fokozuk.

A mondottakból kivehetőleg a balatoni haltermelés fokozása és biztonsága áll tehát szemben a vállalat érintett magánérdekével s hangoztatott ellenvetéseivel. Ez utóbbiak között a legtöbbször azt halljuk, hogy a balatoni ponty lassan nő, fekete a húsa, nem szaporodik, mert a tóból kivonul, de a mi megmarad azt sem lehet a nádasok miatt kifogni. A Balaton múltja, nevezetesen ama sokszoroson igazolható tapasztalat, hogy egy félszázaddal ezelőtt éppen a pontyból telt a balatoni zsákmány javarésze, sőt, hogy még másfél évtizeddel ezelőtt is több száz mázsára rugott az évi fogás, legcsattanósabb bizonyítéka annak, mit kell ezen állításokról tartanunk. Nem egyebek azok, mint szakszerűség látszatával bíró olyan jelszavak, a melyekkel az igazi célt: a halasítás tekintetében vállalt kötelezettségek alóli szabadulást szeretnék palástolni. Csak a vak nem látja, mi vezet a vállalatot akkor, a mikor a pontyokkal való halasítás helyett az olcsó süllőszaporítást erőlteti. Arról azonban megfeledekzik, hogy önzése és elfogultsága már is lejtőre juttatta gazdaságát, mert a halállomány tapasztalható dekadenciája miatt csak rövid idő kérdése, mikor következik be az, hogy a

fogásban várható hiányt a halarak emelésével pótolni már nem lehet.

Azt gondolom, ezt megvárni bűn lenne az eddig fölhasználatlanul hagyott közgazdasági értékek tekintetéből. A bérlővállalatnak végre is tudnia kell, hogy a halasítás elhanyagolása jelentékeny veszteséggel sújtja a tulajdonosokat amaz értékcsökkenésben, melyet tulajdonuk természetesen szenved. Tudhatná azt is, hogy annak idején a tulajdonosok, mint szerződő fél, a szerződésnek éppen a halasításra vonatkozó feltételei alapján vélték az általuk célul tűzött helyes és okszerű gazdálkodás alapjait lerakhatni s kizárólag ebben kerestek ellenértéket az évi bérnek a minimumra való redukálásaért. Emlékébe kellene lenni annak is, hogy a bérbeadó társulat volt az, a ki a magánjogilag biztosított halasítási kötelezettségre való tekintettel közbenjárt a kormánytól bizonyos fogási kedvezmények kieszközlésében. Éppen azért szerintünk még a halászat tulajdonosaival szemben is méltánytalan a bérlővállalat törekvése.

Mindezeket összefoglalva, a dolgok mai állásánál a felügyeletre hivatott hatóságnak lesz kötelessége a közérdeknek a szerződés kereteiben a lehető legjobbra érvényt szerezni. Eme feladatának végrehajtásában nem szabad figyelembe venni az önzés szülte kicsinyes jelszavakat. Úgy a mint nem ült fel a vállalat részéről 6—7 évvel ezelőtt hangoztatott s az apró süllő védelmének megszüntetését célzó állításoknak, nem szabad komolyan venni a mostaniakat sem. A mint ma ők maguk hirdetik, hogy a süllővédelem lényegesen előmozdította süllőszaporodást, ugyancsak a tapasztalat fogja őket meggyőzni a pontykultusz hasznosságáról is, és majdan áldani fogják azoknak emlékét, a kik őket erre kényszerítették.

A halak visszaszerző képessége.

Irta: Vutskits György dr.

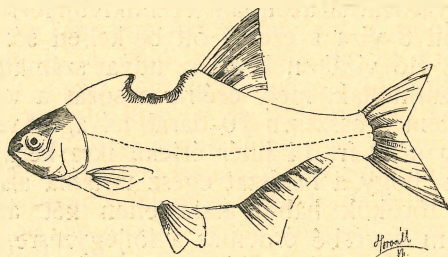
A sebeket a halak egy része jóval könnyebben kiheveri, mint a magasabbrendű gerinczesek. A grönlandi czápa (*Laemargus borealis*) tovább lakmározik, noha fejét vagy hátát késsel vagy más éles eszközzel megszurják és evését mindaddig folytatja, míg idegrendszerének központi része sértetlen marad. A matrózok azt tartják róla, hogy a fájdalom iránt bámulatosan közömbös; az egyik, melynek testét átdöfték, elmenekült, de nemsokára visszatért ugyanazon bálnához, melynek hátán azok a halászok dolgoztak, kik megsebzették. Kivágott szíve még órákig is mozog; testéről levágott fejét és az éles fogakkal telerakott száját nem tanácsos megvizsgálni, mert állkapcsait még soká mozgatja. A tengeri sügér (*Labrax labrax*) és a csuka (*Esox lucius*) túléli farka egy részének elvesztését. Megfigyelték, hogy ugyanazon csuka, melynek a horog száját széttépte, de megmenekült, közvetlenül egy másik csali után kapott és így került a szárazra. A tengeri ángolna (*Conger conger*) a közönség pillanatában külső behatások iránt annyira közömbös, hogy a szerelmes párt kézzel ki lehet a vízből emelni. Néhány hal azonban külső sérülések iránt érzékenyebb és már azon bőrhorzsolódásoktól is elpusztul, melyet a háló szeme fogásakor felületén ejt; ilyenek a tengeri márna (*Mullus surmuletus*). E tekintetben némileg hasonló hozzá a balatoni fogassüllő (*Lucioperca sandra*), mely különösen akkor pusztul el hirtelen a vízben is, ha a háló szemének zsinege orra köré csavarodik.

Elveszített részeknek visszaszerzése *Günther* szerint a csontos halaknál főleg az úszószárnyak finom végződéseire és azon különböző bőrfüggelékekre terjed ki, melyekkel egyes halak el vannak látva.

Ezen bőrfüggelékek néha nagy mértékben vannak kifejlődve és hasonlítanak a tengeri növények hullámzó lombjához, melyek közé a halak elrejtőznek.

Az úszószárnyaknak végei épp úgy mint azon szál- vagy fonálarakú képletek, nemcsak pusztán véletlen vagy baleset folytán veszhetnek el, hanem kopás következtében is. Mivel azonban e szervek az állat életben maradására nélkülözhetetlenek, visszaszerzésükre okvetlenül szükségük van. A kettőslégzésű halak (*Dipnoi*) közül a *Ceratodus* és a *Protopterus* fajoknál megfigyelték, hogy elveszített farkvégük, háti oldaluk kivételével, újra kinő.

A Balatonból is előkerült 1907. október 28-ikán egy 31 cm. hosszú, 9,5 cm. széles nyergeshátú dévérkeszek (*Abramis brama*). A két-pupú tevéhez némileg hasonló, 12 dekagramm súlylyal bíró, kiharapott hátú hal törzsén. egy negyven mm. hosszú és 18 mm. mélységű beheggedt sebhelye kétségbevonhatatlanul

Balaton sebesült dévérkeszeg.

bizonyítja, hogy a szóban forgó sebesült, édesvízeink halfarkasának, a csukának fogai között is megfordult, de a halál torkából még idejekorán megmenekült, meggyógyult és mint inválidus került elevenen, egészségesen a húzóháló zsákjába.

Érdekes hogy a beheggedt sebhelyen nemcsak új bőr képződött, hanem a pikkelyek is újra kifejlődtek. Az újonnan keletkezett pikkelyek nagyságra és szerkezetre megegyeznek az elpusztultakkal és azoktól csak annyiban térnek el, hogy valamivel vékonyabbak és rendetlen elhelyezkedésűek. A beforrt mély sebhely különben egészen sima felületű és csak ott látható közepe táján egy kis kidudorodás, hol a háti úszószárnyat a törzshöz erősítő átharapott csontok egyike a nyílt sebből kiemelkedett. A sebnak ezen része valószínűleg a kiálló csontdarab izgatása folytán nehezebben gyógyult be a többinél, mit ezen helynek — azaz dudornak — vérrel való aláfutása is igazol.

A pikkelyekre vagy a halpénzre is ezen állatosztály legnagyobb részének mint passív védőfegyverre szüksége van, mit bizonyít azon körülmény is, hogy számos hálnak pikkelyei valóságos pánczéllá alakulnak át.

Minden halpikkely állandóan növekszik és felületén kopik és úgylátszik egyes halaknál — nevezetesen a lazac-féléknél (*Salmonidák*) — ezen változás bizonyos időszakokhoz van kötve, azaz rendes vedlésszerű; ezen időszak alatt a pikkelyek körvonalain sajátos szabálytalanságok észlelhetők.

A balatoni halak vedlését halászaink ugyan nem figyelték meg, de azt igenis tapasztalták, hogy ívási időszakuk alatt halainknak pénze lágyabb, könnyebben kihulló, de ezen lágytság az egész izomzatra is kiterjed

és ilyenkor sokat veszítenek jó ízűből a fürdőhalak. Ismeretes az is, hogy a halak pikkelyei a csúszó-mászóképtől nagyon eltérő képződmények, mert míg a csúszó-mászók pikkelyei egyszerű bőrredők, addig a halak pikkelyei határozott szarúképződmények, melyek a hajhoz, körömhöz vagy tollhoz hasonlóan a bőrnek redőiben vagy táskáiban képződnek és értékre nézve megcsontosodott írha-szemölcsöknek mondhatók. Vannak ugyan nagyon kicsiny és szerfelett vékony egynemű szerkezetű halpikkelyek is, melyek a bőrbe csak többé-kevésbé vannak beágyazva és nem fedik egymást, de a magasabb fejlődési fokozatú halpikkelyek egymást zsindeleszerűen borítják.

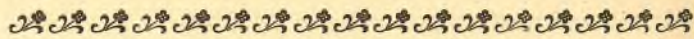
A nyergeshátú dévér-keszegnek mély sebhelyét azonban nem ilyen egyszerű szerkezetű — kicsiny, egynemű nem fedő, — hanem magasabb fejlődési fokozaton álló halpénzek borították be; azért írtam le részletesebben a halak visszaszerző képességének ezen esetét.

Míg a Balatonban az eresztőháló használata el nem volt tiltva, a háló szemei közé szorult halak több napi menekülési törekvések közben nagy felületű horzsolódásokat és mély bevágódásokat szenvedtek, de kimenekülésük után kiheverte egy része ezeket és mint megbélyegzett halak kerültek elevenen a nagyobb húzóhálóba; a sebhelyeken új, de sokkal kisebb, vékonyabb és rendetlen elhelyezkedésű pikkelyek nőttek ki.

Legújabbán *dr. Hofer Bruno* neves könyvében több, sokkal súlyosabb meggyógyult sérülési esetet írt le a balatoni sebesültnél.

Szerinte ugyanis horgászatok alkalmával előkerültek élve olyan halak, melyeknek egész felső vagy alsó állkapcsa ki volt tépve és abnormis, azaz rendellenes helyzetben ismét kinőtt; akadt olyanokra is, melyeknek egyik vagy másik állkapcsa teljesen hiányzott. Egy ponty fejének mellső részét és balszemét valószínűleg nádaratáskor elvesztette, sebhelyei begyógyultak és életben maradt. A szájrészek sérülésekor előfordult, hogy egy másik ponty szájszéleinek összeforradása alkalmával szájnnyílása elzáródott és a kopoltyúnyíláson lélegző és táplálkozó hal élve került a szárazra.

Röviden megemlékeztem ezen legújabb megfigyelésekről is, egyrészt mert ezen adatok a halak életszívóságára és visszaszerző képességére még jellemzőbbek, másrészt mert vázlatos cikkemet jobban kikerekítik.

Régi magyar halkereskedelmünk.

Bár sok részben túlzott, nagy s mértékben fantasztikus adatok homályosítják el Magyarország egykori halgazdagságáról táplált fogalmainkat, bizonyos az, hogy a magyar halászat régi tradíciói magas színvonalra fejlesztették ezt az ősfoglalkozási águnkat s nemcsak életfenntartásunkra nézve tették jelentékenynyé, hanem külkereskedelmünknek is élénk forgalmat kölcsönöztek. Fájdalom, az udvar ellenséges politikája, a centralista törekvések évszázados jogtalanságai mindenütt alkalmat találtak arra, hogy részt üssenek anyagi fejlődésünkön s kereskedelmi életünk kedvező feltételeit is korlátok közé szorították s nem engedték egy szabad nép természetes létföltételei szerint megerősödni. Azok alatt a nyomasztó fiskális és katonai rendszabályok alatt, melyek önállóságunkat lekötötték és megbénították, kereskedelmünknek is sokat kellett szenvednie, úgy hogy országunk természeti kincsei, bősége csak részben szolgálhatták a nemzet érdekeit, túlnyomó

mértékben azonban idegenek kizsákmányolásának képeztek elnyomatásunkra törekvő eszközeit.

A halvásárainkat sűrűn felkereső bécsi halkereskedők magyar neve „tömlétősök“ voltak s számukra Róbert Károly kiváltságlevele sok nevezetes jogot biztosított, ilyen az, hogy szabadságukban állott nekik a vásárokon megjelenni, azokon korlátlanul vásárolni, sőt Zsigmond király már a balatoni halpiaczkok látogatására is feljogosította őket. V. László király aztán ezeket a kiváltságokat még jobban kiterjesztette, a mennyiben fölmentette őket a vám és harminczad fizetése alól.

Ezt a kiváltságukat ugyan a magyar hatóságok soha el nem ismerték, még pedig azért nem, mert az erre vonatkozó kiváltságlevelet nem a magyar kancellária állította ki, méltán kétségbe vonták tehát, hogy a harminczad alól való mentesség Magyarországra is szólt volna. Ennek folytán a harminczadosok egyre zaklatták őket s ha éjjel át akartak lopódzni a határon, az illetőket, ha fizetni nem akartak, akárhányszor megcsípték s szekerüket tartalmukkal együtt lefoglalták.

Miksa 1570 május 19-én eltörölte ugyan az összes udvari kereskedők kiváltságait s így a halkereskedőket is, ez azonban nem gátolta ezeket, hogy jogaikhoz tovább is ragaszkodjanak, sőt 1615 ben lépéseket tettek arra, hogy az elővételi jogot is megkapják, a mi ugyan ezúttal még nem sikerült nekik, később azonban, 1713-ban, a Rákóczi-mozgalmak idejében, I. Józseftől ezt is kivívták egyesek s elővételi jogot nyertek a nemes halakra, rákokra és tekenősbékákra.

Hogy mindez mekkora károsításával járt a magyar kincstárnak, könnyen kiszámíthatjuk, ha figyelembe vesszük, hogy a XVI. század első felében egy hordó kisebb hal után 25 magyar dénárt vettek harminczadban, a nagyobb halaknak pedig értéke szerint fizettek minden forint után 5 dénárt. Már pedig a bécsi udvartartás igen sok magyar halat fogyasztott, melyeknek beszerzési piacza főleg Komárom volt. Mázsaszámra szállították innen az udvar részére különösen a vizát. Például 1575 július havában Miksa egyszerre tíz élő vizát, 300 kecségét s tokot, sőreget, a mennyit lehetett, rendelt Bécsbe. Ugyanakkor Grácban s később Regensburgban Károly főherczeg udvartartása is sok halat vett igénybe Magyarországból. Ennek szállítója Dicomano Vincze nevű olasz volt, a ki Gútától Regensburgig élő vizákra, tokokra, kecségékre kért vám- és harminczadmentességet, nehogy feltartóztassák valahol, mivel a nemes halak — úgymond — hamar romlanak s döglenek.

Különösen vizafogáskor jelentkeztek tömegesen az idegen halkereskedők, a mikor is nagy érdeklődés közepette folyt le a halászat s gyakran a király is megtekintette azt családjával együtt, továbbá az esztergomi érsek, több püspök, a végvárok kapitánya, főurak stb., a mikor a császári szegyéken és czégéken történt a halászat, vagy pedig a Vág-Dunán, hol a fogás egyharmada az esztergomi érseket illette. 1554-ben is igen mozgalmas halászat esett Aszódnál. 60 személy nézte végig az izgalmas látványt, köztük az esztergomi érsek is. A halászat 12 napig tartott s eredményéről a király is jelentést tétetett magának. A kifogott vizák jelentékeny részét akkor is az udvar tartotta meg, 32 darabot pedig Bécsbe vittek piacra. Azonkívül a freisingi és augsburgi püspököknek is szállítottak egy-egy vizát.

Más években a lengyel királyné, a bajor herczeg, a francia királyné kaptak a fogásból néhány szép vizát s tokot a legkiválóbb példányokból. Ezek többnyire az érsekujvári Dunán levő aszódi legjobb császári viza-

fogóból kerültek ki. Ide jöttek Komáromból a híres gútai halászok, kiknek szerencsájök közmondásos volt, egy darab fából kivájt hajóikon, a vizák járását legjobban ismerő komáromiak, a kevésbé ügyes, de mérész izsaiak, a czégek, szegyéek verésében mester ekecsiek, a vásárútiak, naszvadiak, nyáradiak. Ezekben a császári vizafogókban, a milyen az aszódin kívül több helyt volt még, így Gúta és Naszvad között is, csak meghívott halászok halászhattak, a kik ezért a zsákmány egy hetedét kapták s azonkívül ételmet és személyenként egy pint bort. Sokszor azonban, ha szokatlanul meleg idők jártak, hiába lestek hetekig is a halakra. Ilyenkor „várópénz“ járt nekik és pedig a halászmesternek napi 12, a legényeknek 8 dénár.

Ez az eset fordult elő például 1575-ben, a mikor az ősz oly szokatlanul meleg volt, a milyenre a legöregebb emberek sem emlékeztek. A legények augusztus 21-től a hó végéig várópénzt kaptak, mert a halak megjöttek ugyan, de egy se mutatkozott. Még a várópénzt is kénytelennek voltak 24 fillérre fölemelni. A nagy forróság miatt az őszi halászat nagyon silányul fizetett, pedig októberig időztek a halászok. Csak akkor indultak el a hajósok a Duna magyaróvári ágán Regensburg felé. Magyaróvárnál azonban a rendkívüli forróság miatt megdőglött 8 viza s ezeket ott be kellett sózniok. Különben az élő vizákon kívül az udvar számára besózott halat is szállítottak, mely célra a sózás a várgróf házában történt s összesen 70 darab felvágott vizából 140 vizahólyag s 22 frt 14 fillér értékű ikra került ki.

Érdekes, hogy a halászat egész tartama alatt a halászokat a törökök háborgatása ellen két ágyunaszád védte. Nem kevésbé érdemes a följegyzésre, hogy daczára az őszi évad csekély eredményének, ez évben fogták a következő újév napján Radvány mellett a jég alatt a legnagyobb vizát, melyre félszázad óta példa nem volt, s mely nem kevesebb, mint 10^{1/2} mázsát nyomott.

Ma már a viza nagy ritka állat folyóinkban; részint a hajózás és a táplálék kipusztulása, részint, mint Herrmann Ottó állítja, a vaskapui sebes vízfolyás visszaüzte a tengerbe, igazi hazájába. De régen, mint már a fentebbiekből is látjuk, a csont nélküli, síma bőrű, hatalmas viza seregestől jött fel a Dunán, s a Dunán át nagyobb folyóinkba, úgy hogy e finom húsú halunk keresett czikke volt a külföldnek is, főleg mivel a hal Pozsonyon felül ritkán ment fel.

Költözködése évente kétszer történt, őszkor és tavaszkor, míg télen a víz fenekén egy-egy gödörbe vagy mélyedésbe vonta meg magát. Ilyenkor hiába bocsátották le a halászok hálóikat, ritkán fogtak egyet-egyét. De ha a jég páncélja engedett, a viza megindult hazafelé vívó útjára. Júliusban pedig már ismét útban volt felénk. Ez a két vándorlási iránya szabta meg fogási idejét.

Hogyan történt most már a vizafogás? Oláh Miklós részletesen leírja a legősibb s legmagyarabb fogási módot a czégével vagy szegyével való fogást. November táján, jégzajlás előtt a Dunán és Vágon egyenközű karókat vertek le. A meder közepén a varsa számára tágas nyílást hagytak s a karók közt a halászok ladi-kaikból hálót vetettek ki. Erre a parton ágyuzni vagy lövöldözni kezdtek. A zajra a vizák ijedten ott hagyták rejtekhelyeiket s vakon rohantak a szegyéek felé, a hol aztán a halászok könnyen elbántak velök. Marsigli le is rajzoltatott egy ily szegyéet.

De más módja is volt a vizafogásnak. Mikor a viza a jég eltakarodása következtében készült elhagyni rejtekhelyét s a víz felszínére szállott, a halász szigonyt vá-

Halfogóeszközök és halászati módok.

Írta: Lakatos Károly.

(Folytatás.)

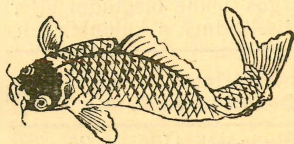
gott hátába, mire a viza megsebesülve, hátára vetette magát. Ekkor aztán a halászok mellette termettek, száján és kopoltyúján keresztül köteleket húztak s a hajóhoz kötötték s aztán szép csendesen a partra húzták s karóhoz kötötték.

Takács Sándor szerint, kinek becses levéltári kutatásait is használjuk e cikkünkben forrásul, ez volt az úgynevezett „köteles hal“. Tehát nem az uraságoknak járó köteles rész értendő e kifejezés alatt, mert annak megjelölésére más szót használtak: a „péntekhal“-at, vagy „abrak-halat“, hanem értendő az a hal, a melynek fogásakor kötélre volt szükség s ezek közé tartozott a viza, tok és söreg, de már a csuka, potyka, csík, keszeg, kárász nem, sőt a harcsa sem, annak ellenére, hogy régi halászaink akárhányszor fogtak 9 láb hosszú s több mázsá súlyú harcsát. De a harcsának s a közönséges halaknak nem volt ez időben értékük. Oláh Miklós után tudjuk, hogy ezekből 1000 darabot is lehetett egy aranyért venni. Ezek után szolgálmányt sem tartoztak a halászok fizetni, csakis a köteles halakból egy negyedrészt.

Volt aztán a viza fogásának egy harmadik módja is: a hálóba kerítés. Mikor a halak a víz felszínére jöttek, erős, igen hosszú és nagylyukú hálóval kerítették be őket. A háló két vége két hajón volt. A mint a viza a hálóba botlott, a háló csiklandozása jól esett neki s nem vadult meg, nem ficzkándozott. A halászok fölhasználták az alkalmat s szép csendesen a part felé eveztek. A földolog ilyenkor az volt, hogy zátonyos, gázló helyre jussanak a hallal. A mint a viza észrevette a víz sekélységét, félelem és düh fogta el s akárhányszor megesett, hogy egy óriási szökéssel a száraz partra vetette magát. De a halászok, hogy ezt megelőzzék, óvatosan elkezdték a hal hasát csiklandozni, a mi oly jól esett a vizának, hogy hanyatt dőlt. Erre aztán száján és kopoltyúján keresztül köteleket húztak. Természetesen ehhez nagy ügyességre volt szükségök, mert ha a viza dühbe jött, farkának egy csapásával leütötte a halaszt. Öreg halász azonban tudta már, hogy kell a hal fejét megkapni s mihelyt az egyszer kezében volt, a viza tehetetlenül hagyott magával mindent cselekedni. Ha a hálóba több viza került, akkor a kivontatás lovak segítségével történt. Sőt igen sokszor még a szegyékben verték agyon fejszéssel és furkósbotokkal a megvadult vizákat.

A mi a viza húsát illeti, nem hiába hasonlítja egy régi író kövér fehér húsát a hízott disznóéhoz, természetesen annak íze nélkül, mert édeskedésével inkább, sőt a családásig hasonlít a jól elkészített borjúhúséhoz. Ugyanazon XVIII. századbéli német író szerint Magyarországon és Ausztriában oly kitűnően tudták ez időben készíteni, hogy a külföldiek is nagy élvezettel ették. Bécsben úgy árulták a Komáromból hozatott vizahúst, mint a mészárszékekben más húst; onnan szállították tovább a külföldi udvarokhoz is, jég és szalma közt vagy besózva. Felhasznált belső részei közül elég a vizahólyagot említeni és sötétkék, nagyszemű ikráját, melyből a nagyobbakban gyakran két mázsányi (2—3 száz millió) is van, úgy, hogy a hal súlyának egyharmadát rendszeren az ikra teszi. Néha a Dunában is ívik, de itt petéi elpusztulnak.

(Vége köv.)

A szárnyas varsa alapján nem egyéb, mint varsa, V alakban állított szárnyakkal, míg az előbbinek nincsenek „szárnyai.“ Ezek a szárnyak alkotják a terelő „lészát“ (vagy „vejszét“), a varsa maga pedig a vejsze fejét. A szárnyakat a vízfenékre vert karókhoz erősítik, valamint a tulajdonképeni varsát is az u. n. „farkaró“ segédelmével, gondoskodva annak feszes és nyújtott állapotban való maradásáról.

A varsákrekesztő vagyis leshalászatra használják, például csatornákon, beömléseknél stb., szóval leginkább keskeny vízfolyások elrekesztésére; azonban pataokban, folyókban, tóságokban, mocsarakban és rétségeken egyaránt varsáznak.

A halászok estefelé szokták varsáikat elhelyezni, mert a varsa inkább éjszakai fogószerszám. A kora reggeli órákban járkál fel azután azokat a helyeket, ahol a varsákat éjjelezésre kirakták s a zsákmányt összegyűjtik; a hálókat pedig felszedve, alkalmas helyen száradás végett kiaggatják vagy a földre feszítik.

Shokták a varsát csapatosan is felállítani, a mi mennél ügyesebb számítással történik, annál inkább biztosítja a kilátásba vett nagyobb eredményt. Éppen erre való tekintettel a varsák csapatos felállítása nagy tapasztalást, gyakorlatot és főleg a lokális „haljárás“ pontos ismeretét igényli, máskülönben nem sok eredménynyel jár.

Hogy hányféle módja van a varsák csapatos felállításának, azt mind leírni lehetetlen, mert annak szeri száma nincs, amennyiben mindig a helyviszonyokhoz és az egyéni genialitáshoz képest változik az, számtalan variációban. Például egykor Kopasz uram (régii öreg szegedi halász) a horgosi tavon másképp csinálta, mint a csongrádi és szólnoki halászok szokták. A híres „sárriteken“ megint más fogásokat használtak és a Ludason, általában a Bácskában és kivált Titel környékén ismét más, főleg a rácz halászok.

A többek közt igen érdekes a szabolcsmegyei vajai réten a varsák csapatos felállítási módja:

A halász először felállítja az ellenzőt vagy tiltót. Ez egy néha 20 m. hosszú, rendszeren 1—1½ m. széles lepedőalakú háló, mely úgy a két végén, mint közbe is karókhoz van erősítve, merőlegesen áll a vízszíntre s mint valami fal, feltartóztatja a halat, illetve ellenzi vagy tiltja a továbbhaladást. A hálónak jól kell feszülnie s hogy alól is át ne furakodjék a hal, peczkelőkkel (villásan elágazó fácskákkal) van letűzve. Az ily módon felállított ellenzőnek mind a két végére három-három varsa kerül, kettő merőlegesen az ellenzőre és egymással szemben, ezek a vállhálók, a harmadik az ellenzővel egy irányba és ez a brugó. A vállhálók szárnyaira erősített karók úgy vannak az ellenző mellé állítva, hogy egy kis nyílás — kapu — maradjon, melyen át a tiltó mentén furakodó hal az alkalba, a varsák és szárnyaik által bekerített területbe jut. Itt a hal szabad vizet érezve, lendületet vesz, de beleütközik vagy a brugóvarsát két részre osztólag előretolt kisebb ellenzőbe vagy a szemközt álló varsák szárnyaiba s így akármely irányban haladjon is, okvetlenül belekerül valamelyik varsába, melyek szintén peczkelőkkel vannak leszorítva. Az ily módon felállított szerszám az egész csapat, míg ha az ellenző egyik végén csak a brugó varsa van meg, akkor fél csapat.

A felállítás helyét mindig gondosan megválasztják a halászok s tanulmányozzák a hal járását, hogy siker

koronázza fáradtságukat. Rendesen nagyobb náderdők előtt szokott történni a felállítás, mert a hal szeret a nádasban járnai, különösen ívaskor. Ha jó helyen van felállítva, a hol t. i. jár a hal, akkor biztos a zsákmány; akár a nádba megy a hal, akár kijön onnan, beleütközik az ellenzőbe, ennek mentén halad most s akár melyik irányban halad is, eljut valamelyik kapuhoz, onnan az alkalba, a honnan többé nincs menekvés. — A mint látható, ily szerszámnál csak az kell, hogy legyen mit fogni, a többi elvégezi pompásan a varsá. Egy bibéje és érdekes oldala van még ennek a dolognak, t. i. potykát vajmi nehéz vele fogni, mert ez, mihelyt akadályt érez, visszafordul, arról pedig nincs gondoskodva, hogy *felharagítsák*, mint azt a fertői halászok teszik, hogy így mérgének áldozatává legyen.

Ha a csapathálót elemezzük, azt találjuk, hogy az egy kombináció, kombinációja a *mozgó vejszének és varsának* s egyesíti magában mind a két szerszám jó tulajdonságait. A vejsze maradványai az *ellenző*, mely nagy területről összereli a halat, a *kapu* és az *akol*, a varsák pedig biztosan megfogják azután az így összerelt halakat.

Ez a szerszám egyébiránt lokális vonatkozású s mint ilyen, teljesen ahelyi viszonyokhoz van alkalmazva, a hal sajátosságaira, természetére van alapítva s a sekélyebb, hináros, nádas állóvizek egyik legtökéletesebb halászszerszáma ("A természet").

Itt rá kell mutatnom még a "szárnyasvarsát" illetőleg, hogy ez a közönséges használatú hálójajta *csapatos összeállításban* ugyanazt a célt szolgálja a réti halászatnál, mint a "czége" és a "vejsze" *) és az esetben különösen, ha *vezető-hálóval* avagy *nádfallal* (mert ilyet is használnak), rekte: "ellenzővel" (vagyis "tiltóval") van kapcsolatban, melynek alkalmazása nemcsak *ellenzi* a hal útját, de egyszersmint a kívánt irányba is *tereli*, sőt egyenesen belevezeti a veszedelembé, amennyiben a halnak az a tulajdonsága van ugyanis, hogy az útjába került akadályokon át nem juthatván, azoknak egész hosszát végig kutatja, tapogatja az orrával, kibúvó (illetve nyílás) után keresgélve s így a "tiltó" végén felállított csapatháló vagy a "vejsze" veszedelmébe vezeti sorsa.

A mi különleg a "vejsze"-t illeti, annak bővebb leírására nem kell vesztegetnem a szót, a mennyiben a réti-tavi halászatoknál állandó használatban van ma is még, mert tényleg a vízi gaz között és a nádban bujkáló halak fogására nagyon alkalmas fogóeszköz ez, amellet éjjel-nappal alkalmazásban lévén, prédát igérni soha meg nem szünik; azonban a készítése időrabló és sok pizsmogással járó munka s habár nem is kíván valami nagy genialitást, de mégis kell hozzá legalább is akkora építészeti érzék, a mekkorát a szép kerek szénaboglyának összehozása a kapa-kasza munkásaitól megkíván; de ha aztán elkészült, a hébe-korban megkívántató javítgatás révén egész éven át haszonnal lehet belőle szákolni.

(Folyt. köv.)

*) A "vejsze", "vaisz", "vejsz" (vagy "vész") úgylátszik a halászok nyelvén véletlenül *német ízt* nyert "vész"-nek a *rontása* és nagyon valószínű, hogy először is a pestkörnyéki *sváb* halászok szúrta bele a német hógut . . .

L. K.

TÁRSULATOK.

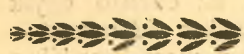
Új halászati társulat. A Körös folyó 23. számú átvágása mellett fekvő, u. n. Peresznyei holt Körös halászati jogtulajdonosai november 18-án Mezőtúron tartott közgyűlésükön halászati társulattá alakultak. Ezzel a közel 200 kat. hold kiterjedésű holt meder egyöntetű, okszerű halászati hasznosításának, egyes, minden újtástól tartózkodó halászati jogtulajdonosok nem állhatnak többé útjában. A meder hasznosítása belterjes lehet, miután az élő Körössel zsilippel van egybekapcsolva, a melyen át a meder lecsapolható s elárasztható. A társulat elnökévé *dr. Spett Ernőt*, Mezőtur város polgármesterét választotta meg. m.

VEGYESEK.

Sebepisztráng-ikra szétosztása. *Darányi* földművelési miniszter fölhatalmazta az orsz. halászati felügyelőseget, hogy a kövizek halasításával foglalkozó halköltőtelepek részére 2.450.000 drb embryonált ikrát vásároljon s azokat e végből folyamodó 90 félnek, bérmentve megküldje. A szétküldést a jövő hónapban kezdik az ezzel megbízott hazai haltenyésztő telepek.

Tógazdaságaink termése, mint az eddig foganatosított halászatok eredményeiből kivehető, valamivel mögötte áll az előző évekének. A feltűnően meleg és száraz őszi időjárás miatt a halászatokat mindenütt igen későn végezték, úgy hogy több helyen még mindig folynak. Általában az időjárás az egész év tartamára abnormális volt s a kedvezőlenebb eredmény leginkább ennek tudható be. Májusban nagy meleg uralkodott, minélfogva az ívás korán indult. Júniusban azonban hűvösré fordult az idő s főleg az éjjelek voltak annyira hidegek, hogy a kis ívó tavakban sok helyen az ivadékok tönkre mentek miatt. Eltekintve e hónap végén és július elején volt melegebb napoktól, kellemetlen hideg esős időjárás uralkodott még júliusban is, a mi lényegesen megakasztotta a vizek apró faunájának elszaporodását és fejlődését. Augusztusban végre kedvezően alakult az időjárás, derűs és meleg idő következvén, a mely országsterre szinte megszakítás nélkül november hó közepén túl is tartott. Amde arra már későn érkezett, hogy egy teljes félevesi kedvezőtlen időjárásból eredt bajokat megjavíthatott volna. Eltekintve az ivadéknál tapasztalható számbeli apadástartól, majd mindenütt észlelhető a fejlődésbeli fogyatkozás is. Aránylag legkevesebb kifogásolni való mutatkozik a nyújtott anyagnál. Kielégítőnek mondják továbbá az eredményt ama tógazdaságokban is, a hol a halakat takarmányozták. Az árak tekintetében is hanyatlás mutatkozik, az előző évekhez képest. Ez idén azok jártak jól, a kik előre szerződtek a hal-árak dolgában, a mennyiben a Duna kedvező vízállása folytán annyi hal került innen piacra, hogy e miatt még ma is nyomottak a hal-árak piacainkon mindenütt.

A halhús, mint tápszer. Noha az egyre tökéletesülő közlekedési eszközök folytán a tengeri halakat fogyasztók száma mind jobban emelkedik, a halhúst még mindig nem becsülik eléggé. A "Zentralblatt für Innere Medizin" írja, hogy Rosenfeldnek a halhús táptároló értékére vonatkozó vizsgálataiból kitűnt, hogy a halhús értékét egyenesen lebecsülik. Különösen a fehérjeanyagcsere tekintetében kell azt a marhahússal egyenértékűnek tekinteni. Ugyanolyan jóllakottsági érzést kelt, nem kevesebb időtartamra, mint a marhahús, de e mellett megvan az előnye, hogy nem több, de bizonyos körülmények között jóval kevesebb húgsavat érlel, mint a legjobb marhahús, anélkül, hogy legkevésbé is csökkentené az erőkifejtést. Ebből folyólag úgy a polgári háztartásban, mint atletikai tevékenységénél avagy katonák ételmészésénél a halhúst egyenlő értékűnek tarthatjuk a marhahúsával. Főleg ama tulajdonsága folytán, hogy az élvezőknél a húgsav képződését apasztja, a vegetarianusok táplálkozásával való összehasonlítást provokálja. Haig az utóbbit élvezőkénél mutatkozó azon gyakorlati előnyt, a mely szerint nagyobb menetelési gyakorlatoknál ezek túlszárnyalják a húsevőket, azzal indokolja, mert náluk bizonyos anyagok folytán a húgsav reggel távol tartatik a vértől és ennek következtében nem, vagy nehezen jelentkezik az fáradtság érzése. Igen tanulságos lenne meg tudni kísérleti alapon, hogy e tekintetben miként viselkednek a különböző halfajok.

Dr. LENDL ADOLF

állattani praeparatóriuma
Budapest, II., Donáti-utca 7. sz.

